

Kur'an'ın Nüzulünün 1400. Yılı Anısına

DIYANET İLMİ DERGİ

KUR'AN

- ÖZEL SAYISI -

DİB
YAYINLARI

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 856
İLMİ ESERLER - 138

Tashih
İsmail DERİN

Grafik & Tasarım
Emre YILDIZ
Mücella TEKİN
İsa YÜCEL

Baskı
Cem Veb Ofset
Tel: (0312) 385 37 27

2.Baskı, Ankara - 2012

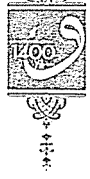
Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 13.09.2011/57

ISBN
2012-06-Y-0003-856
ISBN: 978-975-19-5234-9
Sertifika No:12930

© Diyanet İşleri Başkanlığı
İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 295 72 93 - 94
Faks: 0 312 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel. (0312) 295 71 53 - 295 71 56
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

KUR'AN İNSANIN ANLAM ARAYIŞINA CEVAPTIR*

GİRİŞ

Hayatta insanı canlandıran şey nedir? Peki ya onu öldüren!?...

Bir ders kitabından veya ansiklopedilerden hayatı anlamak mümkün müdür?

Bu eserleri okuyarak hayatı anlamak isteyen kimse, hayatın işleyişi konusunda nasıl bir görüş elde eder? Oralardaki çözümler, şekiller, formüller bu kimsenin hayatı sırtlamasına nasıl ve ne kadar yardımcı olabilir?

Bilgi hayatı anlamak için tek başına yeterli midir? Bilgiyi hayata mal etmenin/ hayata katmanın yolu nedir? Bilgiyi nasıl bir tavırla ve hangi niyetle ruha vermelidir?

Şu yaşadığımız dünyanın nasıl bir dünya olduğunu anlamanın ve anlatmanın yolu nedir?

Ve daha birçok sorular...Yani kısaca:

Hayat reçete edilebilir mi?

Evet edilebilir! Ama bir noktaya kadar. İşte biz o noktayı söz konusu etmek istiyoruz.

Neden söz konusu etmek istiyoruz? Çünkü umduklarına ulaşabilecek, yepyeni bir gelecek yaratabilecek donanıma sahip olan ve bu donanımı bireysel gelişiminin temeli kılabilen insanın, şimdisini oluşturmada payı olan, varoluşunun zeminini ve varlık şartlarını hayata katmasını meydana getiren şeyleri kavraması gerekiyor.

Ancak anılan noktaya bakmak istediğimiz bir açı var: "insanın anlam arayışı"!

* Prof. Dr. Ahmet Nedim SERİNSU, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

I. ANLAM NEDİR?

Anlam, insanın yapıp-etmelerinde ortaya koyduğu ve kendisini ifade etmesine imkân veren fitrî/tabiatından gelen kabiliyettir. Kişinin bir şeyde anlam görmesi, onun gerçeklikle yüzleşmesi ve var oluşunu gerçekleştirmesidir. Kişinin var oluşu ise, nesne ile ilişki kurarsa başlar. Bu temasla bireyin fitratını/özünü oluşturan unsurlar içerik kazanır. Aksi hâlde birey ancak bir öz olarak kalırdı, ortaya çıkamazdı.

Bu sebeple anlamlı yaşamak, bir anlam yaratma ve bu anlamı hayata katma yoludur. Onun için yüzeysel bakışla en alçalmış görünen bir kişi hayatına anlam katabilirken, bir ülkenin kralı anlamsız bir hayat sürebilir. Bunun sebebi, bütün insanların, nesneyi kavrayışlarında ve algılayışlarında “alış”/ anlayış derecesi farklılığı olmasıdır. Ayrıca insanların bilgi seviyesi ve içinde yaşadığı zaman-mekan (kültür) şartları birbirinin aynı değildir.

Küçük yaşta bir çocuk, yere düşüp dizi bir taşa çarptığı zaman duyduğu acının sebebini o taşa görür. Çok kere eliyle ona vurarak, ayağıyla onu tekmeleyerek acıya sebep bellediği bu habersiz varlıktan oç almak ister. Bu masum harekette bile şüphesiz *anlama* vardır. Fakat derinleşmemiş, sığ, çocukça bir anlama... Bugün hâlâ dünyanın çeşitli coğrafyalarında yaşayan bazı insanların anlayışı da çocuğunkine benzer. Brezilya'nın kuzeyinde bulunan Trumay kabilesi, kendilerinin suda yaşar hayvanlar olduklarına inanırlar. Yine o bölgede başka bir kabile olan Bororolar, kendilerini kırmızı papağan sayarlar. Bu çocuğun ve bahsi edilen kabilelere mensup insanların inanışları, insanın fitratında/ özünde bulunan anlama ve anlamlandırma merakının ifadesidir. Şu sebeple ki, yaşamak isteyen hiçbir insan, kendi eylemlerini, kendi hareket tarzını anlamsız bulmaz. Her insan, kendisinde bir yetenek, eylemlerinde de bir anlam görür; bu yetenek ve anlam onda ister olsun isterse olmasın, hiçbir önemi yoktur. Çünkü insanın kendisinde bazı yetenekler görmesi, yapıp-etmelerine bir anlam vermesi, onun hayatta kalmasını sağlar.

Tarihten önceki zamanlardan bugüne değin bütün insanlardaki bu inanma ve anlamlandırma hâli aynıdır. Çünkü insanın anlam arayışı, onun fitrî kabiliyettir. Herkes bunu kendi başına bulmalı ve bulup yaşadığı cevabın gerektirdiği sorumluluğu üstlenmelidir. Ancak o zaman bu anlam, kişinin anlam talebini doyurur. İnsanın bu kabiliyeti ona, kendi değerleri ve idealleri için yaşama, hatta onların uğruna ölme gücü verir.

II. FITRAT NEDİR?

Fitrat/öz, insanın varlık koşulları olup, insanın doğuştan sahip olduğu insan olmanın hâlleridir. Dolayısıyla her toplumda, her insanda vardır. Fitrat,

- Ana zihniyetler,
- Mantık,
- Alış

zemini üzerinde insanın *-bilen, inanan, anlam veren, hür hareketleri olan, değerleri duyan, hareket eden, tavır takınan, önceden gören ve önceden belirleyen, isteyen, tarih yapan, kendisini bir şeye veren, seven, çalışan, eğiten ve eğitilen, devlet kuran, konuşan, sanat ve tekniği yaratan, bio-psişik bir yapıya sahip olan bir varlık olarak-* kendini gerçekleştirmesine imkân verir.

Şimdi, insanın fitratına ait bu imkânları açıklamak istiyoruz. Öncelikle “*zihniyet nedir?*” sorusunu cevaplamak gerekiyor.

Zihniyet, insan zihninin içinde hareket ettiği ortam olup, insanın varlığı anlayış tarzı ve bu anlayışa göre varlık karşısında vaziyet alış hâlidir; yani hayatı anlamlandırmadır.

İnsanın fitratında iki ayrı ana zihniyet vardır:

- büyüsel (magique),
- olgusal (positif)-eleştirisel (critique/ dini-felsefi).

Bu iki zihniyet birbirinin devamı değildir. Yani bir tekamül/evrim zinciri içinde de değildir. Bu iki zihniyet, insan zihninin iki ayrı kipi/tarz'ıdır. Bunlara sahip olmak insanın elinde değildir; her insanda, her toplumda tabii olarak vardır. Bu bakımdan ana zihniyetler, insan olmanın fitratla/özle ilgili hâlleridir.

Ana zihniyetlerde ferde ait olan, onların varlığı değil, hâkimiyet dereceleridir. Hâkimiyet derecelerindeki farklılık ise “tutumlar” arasındaki nitelik farkından doğar. İnsanın temel kabul ettiği hayatı anlamlandırmadan kaynaklanan tutumların varlığı insana bağlı olduğundan, sonradan kazanılmıştır ve ferdin varoluşunu tayin eder. O hâlde temel zihniyetler, insanın özüyle; tutumlar; varoluşu ile ilgilidir ve öz/ fitrat varoluştan önce gelir.

Bebek torununa nazar boncuğu takan nine, gol yememek için maç öncesi kale direğine bir şey asan kaleci büyüsel zihniyetle; hastalığı teşhis

etmek için çeşitli tetkikleri inceleyen doktor olgusal-eleştirel zihniyetle hareket etmektedir.¹

“Mantık/akıl yürütme yolları” nedir?

Düzgün düşünme, doğru düşünme formları/kurallarıdır. Her insanda ortak olan *akıl yürütme* yolları, içinde hareket ettiği ortama/*zihniyete* göre içerik kazanır. İnsanın akıl yürütmeleri biçimseldir/formeldir, belli kalıplar içerisinde hareket eder. İşte bu şekil, bu biçim/form her insanda aynıdır. Akıl yürütmeler içerik kazanınca farklılıklar başlar. İnsanı yönlendiren de bu biçimler/formlar değil, onların içeriğini teşkil eden kavramlara, onu kullananın yüklediği anlamdır. Kavramlar, onu kullanan kişinin zihniyetine göre anlam kazanır. Onun için insanlar, aynı mantığı kullandıkları hâlde aynı olay karşısında farklı sonuçlara varırlar.

Örnekler:

1. “Kruşçev’in Amerikan Senatosunu ziyaretinde bir zenci Amerikalı senatör ülkesindeki hürriyetleri öven bir konuşma yapar. Kruşçev’in cevabı şu olur: ‘Siz kendi medenî kanununuzun anlayışı, biz de bizimkinin anlayışı içindeyiz. Sizin için hürriyet olan bizim için esarettir.’”

2. “Nijeryalı kadınlar güzelliği nasıl değerlendirir? Nijerya’da güzellik şişman olmak anlamına geliyor. Halbuki Amerika’da özellikle orta ve üst sınıflarda kadın güzelliği için tutum, kadının zayıf olması gerektiği yönünde”.

Neden böyledir?

Çünkü insanın fitrî kabiliyetleri arasındaki karşıtlıklar ve çatışmalar, değişik yönere yönelip, değişik ilkelere uyarlar. Ama bu çokluk ve ayrılık, anlaşmazlık veya uyumsuzluğu göstermez. Tüm bu kabiliyetler, birbirlerini mükemmelleştirip tamamlarlar. Her biri yeni bir ufuk açıp, insan olmanın yeni bir yönünü gösterir. Yani uyumsuz gibi görünen, kendi kendisiyle uyum içindedir; çelişkiler, karşılıklı olarak birbirlerini dışta bırakmazlar, aksine birbirlerine dayanırlar. Hatta insan, fitratındaki bu çok seslilik ve çok renklilikten haz duyar. Bu, zıtlıklardaki ahenktir.

“Alış” nedir?

İnsan varlığının kendisini çevreleyen dış dünyadan duyu organları aracılığıyla edindiği malumat olup, insan, *alış*’ını kendisi seçmemiştir. Yani *alış*/

1 Kur’an’dan bir örnek olarak Hz. İbrahim kıssasına ilişkin Bakara Suresi 2/258,260. ve En’am Suresi 6/74-81. âyetleri mütalaa olunabilir.

idrak, kazanılmış bir şey değildir; vebîdir/bahşedilmiştir. Bu sebeple alış değiştirme insanın elinde değildir. Eğer insanın onu değiştirme gücü olsaydı, belli bir standartta karar kılınarak ben'leri ortadan kaldırmak mümkün olabilirdi. Ben'lerin var olmasının sebebi, her ferdin aynı bir alış gücü ile yaratılmış olmasıdır.

Kültürümüzde "leb demeden leblebiyi anlamak" deyimiyle bireyin alışının yapısı ve sonucu anlatılmak istenmektedir.

Tutum- Varoluş ilişkisi nasıl gerçekleşir?

Tutum ve varoluş arasında öncelik ve sonralık yoktur. Karşılıklı etkileşimle ikisi aynı anda oluşur. Her ikisi de kazanılmış şeyler olduklarından fert var oldandan haberdar olmaya başlayınca, hem bir tutuma girer hem de varoluşu oluşmaya başlar. Sonunda "ben" hâline gelen fert, var olana etki ettikçe, onu tanıdıkça, ondan etkilendikçe tutumu/ varoluşu değişme içerisinde olur. Böylece insan aynı varoluş, aynı tutum içinde bulunamaz.² Benliğini oluşturan bu varoluşun sürekli değişmesine rağmen, benlik bilincinin hep aynı kalış sebebi, varoluşunun içinde seyrettiği fitrattır/özdür.

Özün içeriğinin sürekli değişmesi, bir zihin faaliyetidir. Zihin faaliyeti;

-Nesnenin bilgisini edinme,

-Mevcut bilgilerle yeni bilgi elde etme,

-Bilgileri farklı yol ve şekillerle dışarı aktarma (bilgiyi kullanma/ hayata katma) faaliyeti şeklinde gerçekleşir.

İnsan, sürekli bilgi akımı, iletişim içerisinde; bilgiyi ya doğrudan veya dolaylı yollarla elde eder. Elde ettiği bilgilerle eylemini/ üretimini ortaya koyar, yeni davranışlar kazanır. İnsan hep bilgi iledir. Onun varoluşunun sebebi bilgidir.³ Ancak bireylerin bilgiyi kavrayışlarında, algılayışlarında yaradılıştan kaynaklanan farklı ve ayrı ayrı alış gücü sebebiyle alış/anlayış farklılıkları vardır. Bu insan ben'lerinin farklılığıdır ve insanlar, edindikleri bu bilgilerle tutumlar içinde bulunurlar. Bu tutumları da, temel kabul ettikleri "hayatı anlamlandırma"dan kaynaklanır.

2 Kur'an vahyinin bir defada değil de 23 yıllık bir süreçte indirilmiş olmasını bu bağlamda değerlendirmeliyiz.

3 Kutsal kitabımızın adı (Kur'an) ve ilk nazil olan ayetleri (96/Alak, 1-5) ve 2/Bakara 31. ayeti bu bağlamda anlaşılmalıdır.

III. İNSANIN ANLAM ARAYIŞI NASIL GERÇEKLEŞİR?

İnsan, hayatı anlamlandırışında temel aldığı değerlerden kaynaklanan ana amaçlarına ve bu çerçevedeki eylemlerinin/üretiminin değerli ve anlamlı olacağına inandığından, dünyada gerçekleştirmek istediği hedefe yürür.

Hayatın anlamının gerçekleştirilmesi iki yönde olur:

1. İç dünyada (kişinin kendi içinde),
2. Dış dünyada (kişinin dışında: evrende).

İnsanın bir bütün olarak varoluşunu gerçekleştirmesi, hem iç hem de dış dünyasındaki başarılarıyla birlikte sağlanır. Birinin eksikliği fitrata/insanın tabiatına ters düşeceğinden anlamsızlık olur. Kişinin bu fitrî bütünlük içerisinde hayatın anlamını keşfetmesi, üç farklı yoldan gerçekleşebilir:

1. Eylem/ürün ortaya koyarak, eser yaratarak. Bu ise;

- Yüksek ahlâki değerleri duyarak/içselleştirerek yaşamakla,
- Araç değerleri ve alışılmış değerleri yüksek değerler ışığında oluşturarak yaşamakla,
- Hem kendisi hem de bütün varlıklarla/evrenle uyumlu yaşamakla olur.

2. Bir insanı/bir şeyi severek, karşılıklı etkileşerek. Bu ise,

- Yürekten inanacağı, sonra da ona hizmet edeceği bir ideale kendini adanması,
- Yürekten inanacağı sonra da ona bağlanacağı bir insana, olanca eşsizliğiyle bu insanı yaşayarak ve severek izlemesi/örnek alması ile olur.⁴

3. Kaçınılmaz acıya karşı bir tavır geliştirerek, yani musibetlere sabrederek.

İnsanın böyle yapıp-etmesinin, tutum içerisinde olmasının sonuçları vardır:

İnsanı insan yapan fitrat/varlık koşulları yerine gelmiş olur.

İnsanlıkta/insan olmakta sürekli büyür. İnsan fitrî kabiliyetlerini, insan olma imkânlarını gerçekleştirmeyi tabii olarak istediğinden, bu olması gereken hâle kendini ne kadar çok verirse, o kadar "insan" olur. Yani fitrî kabili-

4 "Sevgi" olmazsa insan hem kendisinin hem de bir başka insanın "fitratının" farkına varamaz, potansiyelini keşfedemez, yani "kendini bil"emez. Onun için dinimizde "sevdiğini söylemek" övülmüştür. Onun için "Mü'min mü'minin aynasıdır" buyurulmuştur.

yetlerini o kadar çok gerçekleştirir. Ayrıca bütün insanlara fitrî imkânlarını aynı zamanda gerçekleştirebilmenin yolu açılmış olur.

Bu, insanın kendini gerçekleştirme hâlidir. Ama asla kolay ve hemen ulaşılabilir değildir. Kişi, “kendine ermeyi”⁵ değil, “kendini aşmayı”⁶ amaç edinmişse bu hâli yaşar.

Kişinin bu fitrî bütünlük içerisinde hayatın anlamını keşfetmesi için,

- Varlık bilincine erme yolunda gayretli olması,
- İçinde bulunduğu nimetleri idrak etmeye çalışarak sürekli şükretmeye çabalaması,
- Kabiliyetlerinin sınırını bilip farkında olması gereklidir.⁷

İnsan, eylemlerine/yapıp etmelerine bu şekilde anlam verince hayatını nasıl anlamlandırdığını ortaya koymuş olur. Bu da, bu şekilde eylemde bulunan insanlar var olduğuna göre, insanlar bu şekilde de hayatı anlamlandırabilirler, demektir. Böyle bir bakış açısını elde etmek ise, kişinin fitratında bulunan iz'an/gönülden yönelik anlama kabiliyetini kullanmasına bağlıdır.

IV. İNSANIN ANLAM ARAYIŞI VE KUR'ÂN-I KERİM

“İnsanın anlam arayışı” sorusunu doğrudan sormasa da her düşünsel çabanın temelinde bir anlam arayışı olduğu bir hakikattir. Buna göre insan, başka hiçbir canlıya benzemeyen özel bir varlıktır. Onun bu özelliği, özü itibarıyla her kültür ve çağda geçerliği, uygulanabilirliği olan fitratından kaynaklanır. Kişi ister eğitim görmüş olsun ister görmemiş olsun, Türkiye’de veya Japonya’da büyüsün, Müslüman veya Budist olsun, ister kadın ister erkek olsun bütün insanlar bu fitrî imkânlarla sahiptirler. Bu fitrî imkânlar zaman içinde değişmez. Yani bu kurallar bin sene önce ne kadar geçerli ise bugün de aynı derecede geçerlidir.

O hâlde insanın bu özel fitrî kabiliyetlerinin kaynağı nedir?

Bu soruya verilen cevapları iki grupta değerlendirmek mümkündür:

1. İnsanın fitrî kabiliyetlerinin kaynağı, insanın kendisi ile savaştığı “tabiat”tır.

5 Doğu felsefeleri, mistik hayat ile insan’ı “kendine erme” yolunda tezkiye’ye yönlendirirler. Kendine eren insan, ateş üstünde yürür ama kendini aşmadığı için çağa ve çağın problemlerine gelemmez.

6 Kendini aşmak: Mûteâl/ Transandental/ Aşkın Varlığa yürümeyi amaç edinmek.

7 Kur’an’ın içeriği, bu çerçevede özellikle değerlendirilmelidir.

2. İnsanın fitri kabiliyetlerinin kaynağı, insanı ve evreni yaratan aşkın varlık "Tanrı"dır.

O takdirde insanın hayatını anlamlandırması iki yönde gerçekleşebilir:

1. İnsanın kendinden kaynaklanan "ben-merkezli" anlam verme.
2. Vahiyden kaynaklanan " fitrat merkezli" anlam verme.

Daha önce vurgulanan "Öz, varoluştan önce gelir." ifadesinin anlamını burada, şu ayetle açıklamak istiyoruz:

*"O halde sen yüzünü, dine bir hanif olarak tut/çevir; o Allah fitratına ki insanları onun üzerine yaratmıştır! Allah'ın yaratışı(verdiği fitrat) değişmez, doğru/sabit din odur ve lâkin insanların çoğu bilmezler."*⁸

O hâlde Allah, insanı yaratmış, hem fitratını vermiş hem de "hayat" nimetini bahşetmiştir. İşte bu fitrat öyle bir şeydir ki, insanoğlu Afrika'da, Amerika'da, ister Rusya'da veya Türkiye'de doğmuş olsun "aynı bilgisayar" olarak doğmaktadır. Fitrat, bu bilgisayarın hem bio-psişik teknik donanımı hem de işletim sistemidir. İnsanın hayatını anlamlandırması, bu insan-bilgisayarına değişik türden programlar geliştirme çabalarnı ifade eder. Ancak bu insan-bilgisayarın kullanıcısı (insan) tarafından tanınması, kullanımı, virüslerden korunması için bir rehber (kitap veya insan) ihtiyaç vardır. Bu rehber, insan-bilgisayarın, fitratın dahil bulunduğu internet vb. erişim sistemleri ve diğer bilgisayarlar (insanlar, toplum, tabiat, evren) ile uyumlu olabilmesi için kullanıcısı (insana) yol gösterebilmeli, uyumlu programlar yaratmasına imkân vermelidir.

İşte Allah, seçtiği insanlar/ peygamberler aracılığı ile yarattığı insanla konuşmuş (vahiy) ve insanlığın fitrata uygun hayatı anlamlandırmalar gerçekleştirebilmesi için rehberler göndermiştir. O takdirde hayatı, tabiatı, evreni değerlendirmek ve anlamlı kılmak Allah'ın bütün varlıkların fitratına ait ilkeleri ihtiva eden vahyine uymakla mümkündür. Çünkü vahiy Allah'ın bilgisidir; hükümleri mutlak doğrudur. Bu bağlamda ilk insan Âdem'in bir peygamber olması son derece anlamlıdır. Böylece insanın Âdem'le başlayan serüveni, insanın varoluşunu nasıl gerçekleştirmesi gerektiğine ışık tutmaktadır. İnsanın hayatını anlamlandıran bu ışık, ilk peygamber Hz. Âdem'den son

8 Bkz. Rûm, 30/30. Elmalılı Hamdi Yazır bu kavramı şöyle tanımlamaktadır: "Hanif dalâlden (sapkınlıktan) istikamete, çarpıklıktan doğruluğa yönelmektir. Bu nedenle hanif 'eğriliği bırakıp doğrusuna giden' demektir. Bu mefhumla (kavramla) örfte İbrahim milletine isim olmuştur ki başka başka dinlerden, bâtil mâbudlardan çekinip, yalnız bir Allah'a yönelen muvahhid demektir." (Hak Dini Kur'an Dili, VI.3822)

peygamber Hz. Muhammed'e kadar daima aynı ilkeyi, "tevhid"i tekrar etmiştir. Tüm çağlar ve nesiller boyunca, her toplumda iman etmenin özünü teşkil eden bu temel inancın esasları aynıdır. Onun için insanı mutluluğa ulaştıracak olan semavi dinlerin hepsi Kur'an'da "İslâm" olarak adlandırılmıştır:

"Doğrusu Allah indinde din İslâm'dır." (Âl-i İmran, 3/19)

Kur'an-ı Kerim: İnsanın hayatını anlamlandıran kitap; insanın anlam arayışına cevap olan kitap:

Bu genel çerçevenin ardından, insan'a hidayet rehberi olmak, yani insanın hayatını anlamlandırmak, insanın anlam arayışına cevap olmak üzere vahiy yoluyla gelen Kur'an-ı Kerim'in muhtevasını insana sunuşunun oturduğu zemini incelemek gerekiyor. Allah, insan, hayat, tabiat ve evreni anlatmayı ve tanıtmayı amaç edinen Kur'an'a göre insan:

1. Sınav edilmekte olan/sorumluluğu yüklenmiş olan varlıktır.
2. Hür olan varlıktır.
3. Yeryüzündeki halifedir.

Vahiy sürecinin son halkası olarak Kur'an-ı Kerim, insana, bütün varlıkla ilişkisinin bu çerçevede oluşması gerektiğini hatırlatarak, insanı bir tek Yaratıcı'nın var olduğuna iman etmeye, O'na içten bir sevgi ile yönelmeye ve böylece varoluşunu gerçekleştirmeye çağırır. Ancak inanmak veya inanmamak hususunda insanı hür bırakır. İnsana bu fitratının ve tabiattaki yerinin, bütün varlıklarla varoluşunu paylaşması için verildiğini bildirir. Hayatta sadece kendisi yoktur. O, bu sonsuz evrende halife olarak üstlendiği rolün sorumluluğunu yerine getirmeli, bunu tüm varlığıyla yapmalıdır. Onun için insan, hiçbir varlık hakkında onu sıradanlaştırıcı bir tutum içinde olmamalıdır; her varlığın bu evrende bir boşluğu doldurduğunu idrak etmelidir:

"Ya zannettiniz mi ki biz sizi bir oyun ve eğlence olarak yarattık..."
(Mü'minun, 23/115)

Aksi hâlde insan, diğer insanlarla "ben-şey" ilişkisi yaşar. Hayat, paylaşmanın olmadığı "özne-nesne" ilişkisi olarak kalır. İlişkilerinde "şey"i (örneğin bir arkadaşını) inceler, sınıflandırır, yargılar ve şeyler dünyasında ne işe yarayacağına karar verir. Bir menfaat sağlamayı beklediğinden ilişkilerine kendinden bir şey katmaz/katamaz. Yani hiçbir kimseye verecek hiçbir şeyi yoktur. Bütün varlığını ilişkilerine katamadığı için mutsuzdur. Ama mutsuzluğunun kaynağını bilecek hâlde de değildir. Bu sebeple Kur'an-ı Kerim insandan,

- Özünü/fitratını keşfedip bulmasını,

- Duygu, düşünce ve davranışlarıyla hayatı kucaklamasını, yani varolma bilincine ermesini ister.

Yoksa tabiat, evren ve fitratı/özü üzerine ulaşacağı şuur, dünyevîdir ve tek kanatlı bir şuurdur. Hâlbuki ondan beklenen, varlığının bütünlüğü içerisinde “bilgi”yi nasıl ve niçin kullanacağını idrak etmede farklı bir boyut elde etmesine imkân verecek olan vahye yönelmesi, yani iki kanatlı şuura ermesidir. Kur’ân insana bu konuda yegâne yol gösterici olduğunu şöyle ifade eder: “*Fıtrata rehber*”.⁹

Mü’minin Kur’ân-hayat bütünlüğü içerisinde hayatın anlamını keşfetmesinin ve varoluşunu gerçekleştirebilmesinin başlangıcı “iman”¹⁰ olan üç yolu vardır:

İbadet bilinci ve farkındalığına sahip olmakla.

Bu ise;

- Bütün yapıp-etmelerinde, ortaya koyduğu her eserde Kur’ânî yüksek ahlâkî değerleri duyarak/içselleştirerek “kemale ulaşmak” arzusu ile yaşamakla,

- Araç değerleri ve alışılmış değerleri bu yüksek değerler ışığında oluşturarak yaşamakla,

- Hem kendisi hem de bütün varlıklarla/evrenle uyumlu yaşamakla,

- Böylece oluşan vahiy kültürünü sürekli besleyip geliştirerek yaşamakla olur.

“*Ve de ki:*

“*Çalışın, çünkü amelinizi/eyleminizi hem Allah görecek, hem Resulü, hem müminler...*” (Tevbe, 9/105)

Hız.Peygamber’i candan severek örnek almakla.

Bu ise;

- O’na yürekten inanmak ve bağlanmakla,

- olanca eşsizliğiyle onu yaşamak/örnek almakla,

9 Bkz./Bakara, 2/185.

10 Burada “iman” bütün ilkeleri ile kast olunmakta ve Kur’ân-hayat bütünlüğü içerisinde hayatın anlamını keşfetmenin ve varoluşunu gerçekleştirebilmenin bir diğer zeminini oluşturmaktadır.

- O'nu canından çok sevmekle olur.

"De ki: 'Eğer siz Allah'ı seviyorsanız hemen bana uyun ki Allah da sizleri sevsin..." (Al-i İmran, 3/31)

3. Dünya sınavına sabretmekle (sabretme bilincine ermekle).

Dünya hayatının sınav olduğu bilinci ile kaçınılmaz acılara ve musibetlere karşı "sabır" ile olur.

"...ve şayet sabrederseniz, andolsun ki o, sabredenler için daha hayırlıdır." (Nahl, 16/126)¹¹

Mü'minin Kur'an-hayat bütünlüğü içerisinde hayatın anlamını keşfetmesi ve varoluşunu gerçekleştirebilmesi, yani Kur'an'la hayatını anlamlandırabilmesi için ona Kur'an'ın önerisi şudur:

- Oku,
- Düşün,
- Anla,
- Yaşa.

Ancak burada önemle hatırlatılması gereken bir konu, insanların vahyi kavrayışlarında ve algılayışlarındaki "alış" farklılığıdır. Ayrıca insanların bilgi seviyesi ve içinde yaşadığı kültürel şartlar birbirinin aynı değildir. Bu sebeple müminler de her belirli durumu değeri farklı bir yönde anlamlandırabilir; ortaya koydukları amel/eylem farklılık gösterebilir. Yüksek ahlâki değerlerin tümünü eylemlerinin gayesi olarak seçemeyecek kadar kemal gösteremeyen inananlar olabilir. Ama yine de onlar, Kur'an'ın talep ettiği "ihlasla yaşama"nın gerekliliğini ve önemini takdir ederler.

Bundan dolayıdır ki Kur'an, hayatın anlamının gerçekleştiği iki yöne de hitap eder. Çünkü insanın bir bütün olarak varoluşunu gerçekleştirmesi, hem iç hem de dış dünyasındaki başarılarıyla birlikte sağlanır.

11 Bu ayet, Hz.Peygamber'in, Uhud Savaşında amcası Hz.Hamza'yı, müşriklerce burnu ve kulakları kesilmiş, ciğeri çıkarılmış bir halde görünce;
"-Allah'a andolsun ki, eğer Allah bana zafer verirse, senin yerine yetmiş kişiyi böyle yapacağım!" demesi üzerine nazil olmuştur. Bundan dolayı Hz.Peygamber, yeminine keffaret vermiş ve bu sözünü uygulamamıştır.

V. SONUÇ

“Demircinin körüğü de

hava alır verir,

fakat yaşamış sayılmaz.” (Kelile ve Dimne’den)

“Herkes ölür.

Ama herkes gerçekten yaşamış olmaz.”

“Braveheart” (Cesur Yürek) filminden.

İnsan, sürekli bilgi akımı ve iletişim içinde olduğundan ve eylemini/amelini elde ettiği bilgilerle eser/davranış olarak ortaya koyduğundan Kur’an, onu bilgi elde etmeye/okumaya teşvik eder. Kur’an, vahiy bilinci ile elde edilecek bilginin hem ferdi hem toplumu hem de evreni okumaya/bilmeye, anlamaya imkân vereceğini ima eder. İnsanın varoluşunun sebebinin bilgi olduğunu, onu yaratanın ilk buyruğu ile kanıtlar:

“Oku; ismiyle o Rabb’inin...” (96/Alak, 1-2)

İnsan kendini bu hâle ne kadar çok verirse (ihlas) o kadar insan olur. Yani fitrî kabiliyetlerini o oranda fazla gerçekleştirir. Bir toplumda insanlar hayatı bu şekilde anlamlandırırorsa “sâlih toplum /kalite toplumu” oluşur.

Bu, insanın fitrî-vahiy temelli kendini gerçekleştirme hâlidir. Asla kolay ve hemen ulaşılabilir değildir. Bundan dolayıdır ki Kur’an, insanları bu hayatı anlamlandırmaya yönlendirmek için iki dereceli bir hitap metodu kullanır:

İkinci Derece: Ahiret ehli (Ehlu’lâhira).

Birinci Derece: Allah ehli (Ehlullâh).

İnsanın “iman ettim” deyip hayatını vahiyle anlamlandıracağı sözünü vermesinin ardından ikinci derecedeki hitaba (Âhiret ehli olmaya) hak kazanmayan yoktur. Birinci dereceden hitaba mazhar olabilmek (Allah ehli/dostu olabilmek), herhâlde büyük bir “kemâ” seviyesini kazanmaya bağlıdır.

“Allah ehlini”, Kur’an’ı hâyata tatbik etme usulünü varoluşsal olarak en üst düzeyde keşfedenler, varoluşlarını vahiy kültürü ile en üst düzeyde gerçekleştirme “iman” ve “bilgisine” eylemeleriyle erişenler oluşturur. Bunlar iman, bilgi ve yüksek ahlâkî değerleri gerçekleştirme yolunda ilerlemek için sınır ve engel olmadığını düşünen, bütün insanî kabiliyetleri mutlak kemal seviyesini elde etmeye yönelten değerli insanlardır (önemli insanlar değil!).

Sonuç olarak Kur'an-ı Kerim, insandan, zihniyetini ve akıl yürütme yollarını Kur'an ile inşa ederek homo-Qur'anicus'u (Kur'an'ın insanını) gerçekleştirmesini bekler. Ancak bu kalıplaşmış bir hayatı anlamlandırma değildir. Onun için Kur'an'da Ankebut suresi 29/69. ayette, her insanın Hak rızası yolunda kemale yürüyüşünü gerçekleştirmesindeki farklılığa işaret edilmiş, "sebilenâ/yolumuz" tekil sözcüğü değil, "subulenâ/yollarımız" çoğul sözcüğü kullanılmıştır. Bu sebeple, vahiyle hayatı anlamlandırmanın tek şekli yoktur.